

Elżbieta Halina Nejman

Towarzystwo Przyjaciół Zduńskiej Woli

PRZYCZYNEK DO DZIEJÓW DÓBR SWĘDZIEŃIEJEWICE

Nazwa miejscowości Swędzieniejewice położonej obecnie w gminie Zapolice i graniczącej od południowego-wschodu z miastem Zduńska Wola, notowana jest po raz pierwszy w księgach ziemskich sieradzkich z końcem XIV w., czyli miejscowość musiała istnieć dużo wcześniej. Wspomniany jest w nich Wincenty de Swandzenowicze, a potem wdowa po nim¹. W końcu XVI w. występuje tu rodzina Swędzieniejewskich, która – jak to było w zwyczaju – od dóbr wzięła nazwisko. Miejscowość leży wtedy w powiecie szadkowskim i województwie sieradzkim. Należy do parafii w Marzeninie, dekanatu szadkowskiego i archidiecezji uniejowskiej. Według rejestru poborowego powiatu szadkowskiego z 1552 r. wieś miała 10 osad i 3 łany².

Benedykt Swędzieniejewski sprzedał dobra Wolskim – Janowi (ojcu) i Pawłowi (synowi), którzy zrezygnowali z części z nich na rzecz Jakuba i Wojciecha Karśnickich posiadających części na okolicznych dobrach Wsto, Karśnice Olbrahtowe, Swędzieniejewice i Leżaj³. Kolejnym dziedzicem majątku był Paweł Idzikowski (zmarły w 1725 r.), a potem Wojciech Idzikowski, syn Marcina i Wiktorii z Wężyków (zmarł bezpotomnie)⁴. Dokupił on część zwaną „Potoczyna” od Antoniego Potockiego z pobliskiego Pruszkowa. Spis wykonany w roku 1789, dla celów podatkowych, wykazuje dwóch właścicieli: Wojciecha Idzikowskiego, płacącego 355 zł podatku, 9 zł dziesięciny⁵ i posiadającego 10 dymów oraz Andrzeja Gorczyckiego, posiadającego 3 dymy i płacącego 106 zł podatku i 3 zł dziesięciny na części zwanej Swędzieniejewice „Miedzianowizna”⁶.

- 1 Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), Księgi ziemskie i grodzkie sieradzkie, sygn. 56/2, k. 35-36.
- 2 A. Pawiński, *Polska w XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Wielkopolska*, t. 2, Warszawa 1883, s. 242.
- 3 J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej obejmujący Archidyaconaty: Gnieźnieński, Uniejowski i Kurzelowski*, t. 1, Gniezno 1880, s. 482.
- 4 Archiwum Państwowe w Łodzi Oddział w Sieradzu (dalej: APŁOS), Notariusz Antoni Pstrokoński w Sieradzu, sygn. 39/4, k. 376.
- 5 Dziesięcina – danina najpierw w naturze, potem w pieniądzu na utrzymanie: biskupa, plebana, biednych i kościoła. Była płacona przez wszystkich właścicieli majątków.
- 6 AGAD, Księgi ziemskie i grodzkie sieradzkie, sygn. 56/182, k. 768-809.

Za sprawę jednej z Idzikowskich, Franciszki, dobra weszły we władanie rodziny Orzechowskich, w tym jej męża, Felicjana (zmarłego przed 1782 r.) i ich synów. Jeden z nich, Grzegorz Józef Orzechowski (1769-1811) notowany był jako posesor Swędzieniejewic. Miał on dwie żony: Teodorę Eleonorę Brodzką i Mariannę Wężyk (ponownie wyszła za mąż w 1812 r. za Wojciecha Gajewskiego). Dobra były kilkakrotnie wydzierżawiane, a potem sprzedane po śmierci Grzegorza, przez spadkobierców, Franciszkowi Byszewskiemu⁷.

Następnym właścicielem już w 1834 r. stał się Adam Andrzej Sulimierski (1802-1853), dziedzic sąsiedniej Paprotni. Był on synem Marcina, dziedzica dóbr Osmolin i jego drugiej żony Józefy Zdzenickiej. Adam był też właścicielem Kałowa i Tumusina. Poślubił w 1828 r. Laurę Rozamundę Kręską (1805-1860), córkę Floriana i Antoniny z Karśnickich. Małżeństwo to było bezpotomne i majątek przeszedł na siostrzeńca – Ludwika Mieczysława Walewskiego (1830-1885), który to był synem Napoleona Rościszława Walewskiego i Natalii Kręskiej. Matka Ludwika, Wanda Natalia Kręska, była bowiem rodzoną siostrą żony Adama Sulimierskiego⁸.

Dobra Ludwika Walewskiego składały się z Paprotni z Przyległością Marzynek, folwarku Adamów, Swędzieniejewic, koloni Holendry i koloni Nowe Miasto o łącznej wartości 60 tys. zł. Wieś Swędzieniejewice wraz z dwoma folwarkami miała łącznie 746 mórg gruntów, w tym 494 mórg „pod pługiem”. We wsi było 10 domów i 111 mieszkańców. W folwarku A znajdowały się 2 domy i 31 mieszkańców, a w folwarku B były 3 domy i mieszkało 34 osób. Był tam także wiatrak⁹. Wieś Nowe Miasto wydzielone z majątku Sędziejowice i założone w 1867 r., zamieszkiwało 100 osadników i posiadało 366 mórg. Ludwik Walewski, zmarł w 1885 r. w Ptaszkowicach, pozostawił owdowiałą żonę Helenę z Bąkowskich. Nie pozostawił potomstwa, bowiem dwie jego córki Natalia Apolonia i Adela Józefina zmarły w dzieciństwie.

Kolejnym właścicielem dóbr został Tadeusz Jan Ciesielski. Wcześniej, jego ojciec Antoni jak i dziadek Michał byli wieloletnimi dzierżawcami Swędzieniejewic i pobliskiego majątku Krobanówka. Rodzina Ciesielskich pieczętująca się herbem Zadora¹⁰, pochodziła od Adama, dziedzica Bielejewa w Wielkopolsce. Jego syn, Stanisław, z dwóch kolejnych żon, miał dwóch synów, od których pochodzą dwie gałęzie tej rodziny. Pierwszym był Antoni Ciesielski żonaty z Marianną Różycką na Róźcach Żmijowych. Drugim Michał Ciesielski, mąż Konstancji Kurnatowskiej (1781-1847). Drugi

7 APŁOS, Notariusz Wincenty Kobyłecki w Szadku, sygn. 47/18, k. 363.

8 APŁOS, Notariusz Józef Chmieleński w Sieradzu, sygn. 40/9, k. 456 i sygn. 40/10, k. 456-469; Tamże, Notariusz Jan Sulkowski w Sieradzu, sygn. 41/3, k. 40 i sygn. 41/7, k. 391-422; Tamże, Notariusz Wincenty Kobyłecki w Szadku, sygn. 47/25, k. 260.

9 *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. B. Chlebowskiego, F. Sulimierskiego, W. Walewskiego, t. 11, Warszawa 1890, s. 633.

10 Opis herbu Zadora – głowa lwia, szara, kosmata w polu błękitnym z której z paszczęki otwartej pięć płomieni ognistych wypada na prawą rękę, nad hełmem także głowa. Zowie się ten klejnot rycerski Płomieńczykiem, zowie się i Zadora od imienia kawalera, który go tu pierwszy przyniósł i potomności swojej zostawił.

ze wspomnianych braci nie posiadał rodzinnego majątku, ani się takiego nie dorobił. Utrzymywał się z dzierżawy różnych dóbr, takich jak: Ostoja w powiecie piotrkowskim, Marulew w powiecie konińskim, czy pobliskiego Krobanowa.

Michał i Konstancja Ciesielscy mieli kilkoro dzieci: Michalina Aniela (1809-1883) poślubiła Ferdynanda Świdzińskiego, posesora dóbr rządowych Wichertów; Tekla Józefa (1809-1895) była żoną Adama Badowskiego, oficera powstania listopadowego i lekarza w Sieradzu; Józef Makary (1818-1885) był posesorem dóbr Cedrowice w powiecie zgierskim, Krobanowa i Dąbrowy w parafii Marzenin (w małżeństwie z Wandą z Tymienieckich pozostawił trzy córki); Ignacy (1823-1902) był urzędnikiem Królestwa Polskiego. Z kolei ostatni z synów Michała Ciesielskiego, Antoni Ksawery Damazy (1820-1907) był dzierżawcą dóbr Chrzastów w powiecie zgierskim. Poślubił w Warszawie w roku 1853 Miłosławę Damazynę Chromińską (1831-1903), córkę Macieja (urzędnika). Małżeństwo to miało dwoje dzieci: córkę Marię Michalinę Klarę, urodzoną 12 sierpnia 1854 r. w Marulowie (powiat koniński), zamężną w 1875 r. w Zduńskiej Woli za Władysława Karola Rajchela; syna Tadeusza Jana – urodzonego 21 października 1857 r. w Chrzastowie, parafia Leźnica Wielka.

Ryc. 1. Tadeusz Ciesielski h. Zadora (1857-1937) – właściciel majątku Swędzieniejewice

Źródło: ze zbiorów autorki

Ostatni z wymienionych, syn Tadeusz poślubił w 1893 r. w Częstochowie Stanisławę Stokowską, urodzoną 7 kwietnia 1872 r. w Piotrkowie Trybunalskim, córkę Włodzimierza (sieradzkiego sędziego) i Stanisławy Klary z Olędzkich. Teściowa Tadeusza Ciesielskiego była córką dozorczy miast powiatu sieradzkiego Mikołaja Olędzkiego i Cecylii z Oczechowskich. Z kolei babka Stanisławy, a matka Stanisławy Klary, Cecylia Olędzka była siostrą, właścicielką Krobanówka, Wojciecha Oczechowskiego.

Tadeusz Ciesielski gospodarował w Swędzieniejewicach na majątku o powierzchni 289 ha, podzielonym na dwa folwarki A i B (w tym 50 ha lasu). Nie były to zbyt żyzne ziemie. Nie omijały go także klęski żywiołowe. W 1899 r. spaliły się budynki wraz ze zbożem i inwentarzem martwym. Ciesielski starał się czynnie uczestniczyć w życiu wsi. Angażował się w sprawy parafii w Marzenie, a w ramach działalności w Kółku Rolniczym „Przedświt” wygłaszał pogadanki i odczyty dla okolicznych rolników. Był też członkiem Swędzieniejewickiej Spółki Drenarskiej, założonej w celu osuszania podmokłych gruntów rolniczych.

12 stycznia 1934 r. w wieku 61 lat zmarła żona Tadeusza Ciesielskiego, Stanisława. Pochowana została na cmentarzu katolickim w Zduńskiej Woli. W tym też czasie Tadeusz borykał się ze spłatą pożyczki bankowej, a majątek był bliski licytacji. Deklarował wtedy obszar gospodarstwa na 276,5 ha, a w tym: gruntów ornych – 173 ha, łąk – 15 ha, pastwisk – 13,5 ha, gruntów poleśnych – 63 ha, a pozostałe były nieużytkami. Majątek nie był obciążony serwitutami i innymi daninami, ale ciążyły na nim liczne wierzytelności na rzecz różnych banków, osób prywatnych, oraz zapłacone podatki¹¹. Tadeusz i Stanisława Ciesielscy mieli czworo dzieci – trzy córki i syna – którzy osiągnęli pełnoletniość.

Ryc. 2. Dzieci Tadeusza i Stanisławy Ciesielskich – córki Jadwiga, Janina, Irena i syn Włodzimierz, ok. 1911

Źródło: ze zbiorów autorki

11 Archiwum Państwowe w Łodzi (dalej: APŁ), Bank Gospodarstwa Krajowego Oddział w Łodzi, sygn. 474/310, k. b. pag.

Pierwsza z córek, Jadwiga Maria, urodzona 16 października 1896 r. w Śwędzieniejewicach, poślubiła 28 października 1918 r. w Zduńskiej Woli Władysława Dąbrowskiego herbu Jastrzębiec (1891-1965), syn Henryka (dziedzica Borszyna w parafii Solca Wielka) i Jadwigi Marii z Kaczorowskich¹². Jadwiga i Władysław Dąbrowscy mieli jedną córkę, Krystynę (1919-2011), zamężną za Kazimierza Leona Wybranowskiego. Jadwiga zmarła 23 marca 1968 r. w Warszawie i została pochowana na Starych Powązkach¹³.

Ryc. 3. Nekrolog Tadeusza Ciesielskiego h. Zadora, 1937

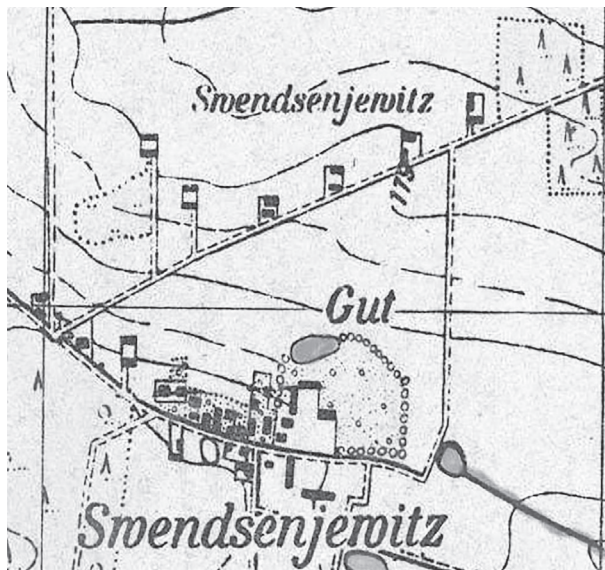
Źródło: „Kurier Warszawski” 22.11.1937, nr 321, s. 9.

Drugą według kolejności córką była Janina, która przyszła na świat w 1898 w rodzinnym majątku Śwędzieniejewice. 22 kwietnia 1919 r. w Zduńskiej Woli wzięła ślub z Władysławem Januszem Dąbrowskim herbu Jastrzębiec (1889-1970), synem sędziego Witolda Rocha i Lucyny Strzeszewskiej (z Orzeszkowa w parafii Domaniew)¹⁴. Zmarła 12 maja 1957 r. i podobnie jak jej starsza siostra spoczywa na warszawskim cmentarzu powązkowskim¹⁵.

- 12 Tamże, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Zduńskiej Woli, sygn. 1743/180, akt małżeństwa 51.
- 13 Kwatera: 5, rząd: 1-2, miejsce: 8-9.
- 14 APŁ, Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Zduńskiej Woli, sygn. 1743/183, akt małżeństwa 65.
- 15 Kwatera: 101, rząd: 3, miejsce: 26-27.

Ryc. 4. Niemiecka mapa prezentująca położenie majątku Śwędzieniejewice, 1944 [Pas 42-Słup 28-G]

Źródło: Biblioteka Narodowa w Warszawie, sygn. ZZK S-26 791 A

Ryc. 5. Nagrobek Tadeusza i Stanisławy Ciesielskich na starym cmentarzu w Zduńskiej Woli
Źródło: fot. J. Stulczewski, 2020

Kolejna i ostatnia z córek, Irena Stanisława Miłostawa, urodziła się w 1900 r. w Świędziejewicach. Związała się Jerzym Marczewską, zmarła w roku 1977 i także została pochowana na Starych Powązkach¹⁶.

Jedynym synem Tadeusza Ciesielskiego był Włodzimierz Antoni urodzony 19 października 1907 r. w rodzinnym majątku. W 1935 r. poślubił w Łasku Halinę Jadwigę Pruską herbu Leliwa (1915-1982), córkę właściciela dóbr Łopatki Włodzimierza i Anny z Mauerów. Był absolwentem Państwowej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie. Po śmierci ojca 20 listopada 1937 r., objął majątek, na którym gospodarował do maja 1940 r., kiedy to został usunięty przez Niemców¹⁷. Zamieszkał w Warszawie, gdzie pracował jako urzędnik, działając jednocześnie czynnie w podziemiu ZWZ-AK. Zmarł w wieku zaledwie 37 lat nagle 13 maju 1944 r. w Warszawie¹⁸. Pochowany jest wraz z żoną na cmentarzu powązkowskim¹⁹.

16 Kwaterna: 132, rząd: 3, miejsce: 23.

17 K. Jasiewicz, *Lista strat ziemiaństwa polskiego 1939-1956*, Warszawa 1995, s. 166.

18 Po Włodzimierzu Ciesielskim pozostało potomstwo. Jego wnukiem był Maciej Dariusz Ciesielski (1957-2022).

19 Kwaterna: 138, rząd: 2, miejsce: 1.

Po zakończeniu okupacji niemieckiej rodzina Ciesielskich nigdy majątku Swędzieniejewice nie odzyskała. O ich bytności przypomina jedynie zachowany na starym cmentarzu przy ul. Łaskiej w Zduńskiej Woli skromny nagrobek Tadeusza i Stanisławy Ciesielskich herbu Zadora, gdyż w samej miejscowości czas zatarł praktycznie wszystkie ślady po ich posiadłości²⁰.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Główne Akt Dawnych

- Księgi ziemskie i grodzkie sieradzkie, sygn. 56/2.

Archiwum Państwowe w Łodzi

- Bank Gospodarstwa Krajowego Oddział w Łodzi, sygn. 474/310.
- Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Zduńskiej Woli, sygn. 1743/180, 183.

Archiwum Państwowe w Łodzi Oddział w Sieradzu

- Notariusz Antoni Pstrokoński w Sieradzu, sygn. 39/4.
- Notariusz Józef Chmieliński w Sieradzu, sygn. 40/9, 10.
- Notariusz Jan Sulkowski w Sieradzu, sygn. 41/3, 7.
- Notariusz Wincenty Kobyłecki w Szadku, sygn. 47/18.

Opracowania

Jasiewicz K., *Lista strat ziemiaństwa polskiego 1939-1956*, Warszawa 1995.

Łaski J., *Liber beneficiorum archidiecezyi gnieźnieńskiej obejmujący Archidjakonaty: Gnieźnieński, Uniejowski i Kurzelowski*, t. 1, Gniezno 1880.

Pawiński A., *Polska w XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*. Wielkopolska, t. 2, Warszawa 1883.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, pod red. B. Chlebowskiego, F. Sulimierskiego, W. Walewskiego, t. 11, Warszawa 1890.

20 Sektor: 1, rząd: 6, grób: 5.

